

ŠARLATÁN. O SÍLE PŘÍRODY A STRACHU Z BEZMOCI

20. 8. 2020, Právo – autor: Věra Míšková

Půl roku po světové premiéře na Mezinárodním filmovém festivalu v Berlíně, s odkladem způsobeným protipandemickými opatřeními, vstupuje do kin film scenáristy Marka Epsteina a polské režisérky Agnieszky Hollandové Šarlatán. Současně s ním vychází i stejnojmenná kniha, kterou podle Epsteinova scénáře přepsal Josef Klíma. Doplnil ji o vlastní publicistickou část o tom, jak to bylo opravdu.

Film je inspirován životními osudy léčitele Jana Mikoláška, ale sám Epstein na tiskové konferenci řekl, že psal na základě pouhých střípků z Mikoláškovy života. O muži, který léčil statisíce lidí a mnohým zachránil život, se totiž dodnes mnoho neví.

Pro snímek to však není podstatné. Epstein s Hollandovou vytvořili příběh jednotlivce na pozadí dějin dvacátého století počínaje první světovou válkou a konče Mikoláškovým uvězněním v roce 1959. Vytvořili příběh muže, do jehož osudu vetkli snad všechna dramata dané doby.

Filmový Jan Mikolášek je muž, který dostal do vínku dar léčit bez lékařského vzdělání. U kořenářky Mühlbacherové se naučil diagnostikovat nemoci z moči a léčit je bylinami. Přicházely za ním statisíce lidí z celé země, povolávali si ho nejmocnější lidé včetně nacistického pohlavára Martina Bormanna nebo prezidenta Antonína Zápotockého, jezdili za ním prominenti z uměleckých i společenských kruhů.

Jeho vzácný dar byl ovšem vykoupen složitou povahou, bojem s vnitřními démony, osamělostí muže, který ví, a přece je mnohdy bezmocný. A právě strach a hrůza z bezmocnosti v nejrůznějších podobách jsou hlavním tématem filmu i hlavním charakterovým rysem ústřední postavy.

Ocenění zaslouží především její nejednoznačnost, napsaná i zahráná tak působivě, že se divák doslova zmítá v pocitech sympatií na jedné straně a odporu na straně druhé. Odporu, který zmírňuje Trojanovo charisma, takže i ve chvílích, kdy se jeho postava chová zcela nepřijatelně, diváka pořád dokáže zajímat.

Příliš jednoznačný je naopak postoj tvůrců k léčitelství a k medicíně. „Za tenhle žlučník by pan doktor zasloužil arest, kretén,“ zazní hned v prvních minutách. „Váš pan doktor je vůl,“ následuje krátce na to a pak ještě mnohokrát.

Jakkoliv konflikt či spolupráce léčitelství a medicíny tématem filmu není a hlavní postava je léčitel, přesto bylinky nad vědou vítězí vždy a velmi snadno. Samozřejmě s výjimkou toho, kdy už je pozdě na všechno.

Zbytečně velký důraz je kladen i na údajnou Mikoláškovu homosexualitu. Ta byla v té době ještě z hlediska zákonů trestná a pro hluboce věřícího Mikoláška mimořádně hříšná, takže explicitní sexuální scény se do filmu nehodí. Podobně silně tlačí Hollandová na pilu ve scénách z vězení, které vypadají, jako kdyby jimi cílila především na zahraniční diváky. Na české už působí díky řadě předchozích filmů jako zbytečné klišé.

Nejsilnější je film v komorních scénách. Nádherné jsou ty mezi Mikoláškem a bylinkářkou Mühlbacherovou, což je zásluha výborně napsané i zahráné postavy Jaroslavy Pokorné a také Josefa Trojana, který hraje Mikoláška v mladém věku. Podobně silné jsou scény Mikoláškových kontaktů s pacienty, v nichž Ivan Trojan dokázal působivě vyjádřit radost z práce i zmíněnou hrůzu z bezmoci.

Velké ocenění zaslouží spolupráce Hollandové s kameramanem Martinem Štrbou. Inscenování jednotlivých scén a Štrbovo doslova kouzlení se světlem působí tak, že se divák cítí účasten Mikoláškovy poznávání a pak jeho léčení. Ostatně vedení herců a obrazová stránka vyprávění jsou na snímku tím nejvýraznějším pozitivem. Film zaslouží respekt především jako profesionální dílo, v němž Hollandová, již k českému prostředí váže nejen studium na pražské FAMU (dodnes mluví výborně česky), kameraman Štrba a představitel titulní role Ivan Trojan zúročili talent i zkušenosti.

Zároveň jde ale o film, do něhož jako kdyby se režisérka až příliš položila, chtěla vzbudit co nejsilnější emoce, ale zatlačila na jejich vypjatost tak, že film působí paradoxně chladně, chvílemi rozvlekle a ve vyjádření některých tvůrčích postojů až prvoplánově.

Zdroj: <https://www.novinky.cz/kultura/filmy-serialy/clanek/recenze-sarlatan-o-sile-prirody-a-strachu-z-bezmoci-40333896>